

O živote našich predkov

Prednáška odznela pri príležitosti 60. výročia presídlenia na slávnostných Službách Božích v Evanjelickom kostole v Matuškovce 15.9.2007

Mgr. Mária Hudáková

Milí bratia a sestry,

v dnešný slávnostný, pamätný deň, načrtime trochu do histórie, ktorá hovorí o živote našich predkov. Pomery na Slovensku a na Dolnej zemi koncom 17. a v prvej polovici 18. storočia boli neutešené. Prevažná časť Uhorska bola pod Tureckou nadvládou. Južné kraje Slovenska boli trvalým bojišťom, na ktorom sa takmer ustavične stýkali vojská nepriateľských armád. Práve spomínané vojnové roky znamenali pre slovenské obyvateľstvo mimoriadne veľké bremená. Jednak to boli výdavky a práce súvisiace so zásobovaním a vydržiavaním vojska, jednak to bola aj priama účasť obyvateľov na tureckých bojoch. Okrem vojnových pustošení prinášali roky aj iné problémy. Negatívna reakcia rímskokatolíckej cirkvi na cirkevnoobrodné hnutie v Hornom Uhorsku mala viaceré etapy. Luteráni boli vyhlásení v Uhorsku za verejných kacírov a nepriateľov a ako takí mali byť pozbavení života a majetku. V r.1525 na sneme v Rákosi bol prijatý zákonný článok č.4 o upaľovaní luteránov. Uhorský kráľ Ľudovít II dostal zaň od pápeža Klementa VII 60 000 dukátov a pochvalný list. Za vlády Leopolda I. bolo evanjelikom v Uhorsku násilne odobratých 800 kostolov. Arcibiskup Szelepcsényi zorganizoval dva prešporské sudy v rokoch 1673-1674, čo znamenalo väznenie ev.farárov a učiteľov a ich predaj na galeje. Záverečná etapa protireformácie bola za vlády Karola III. V rokoch 1711- 1740 za ktorého boli evanjelici postavení mimo zákona. Krutá rekatolizácia vyvolala odpor slovenského ľudu. Zemepanský útlak bol mimoriadne ťažký. Všetko toto spôsobilo, že poddaní sa v mnohých prípadoch rozhodujú opustiť svoje doterajšie sídla. Na Dolnej zemi sa rozprestierali obrovské , v mnohých prípadoch vôbec neobrábané komplexy pôdy na Dolnej zemi. Správy z konca 17. storočia hovoria napríklad o žalostnom stave územia medzi Dunajom a Tisou. Krajinu pokrývali nekonečné jazerá, veľké stojace vody, ktoré v lete síce vyschli, ale po každom daždi sa znova naplnili. V horúcich ročných obdobiach sa veľká časť vody vyparila a bujná tráva pokryla pôdu. Ale v obdobiach sucha vyschnutá zem nadobudla podobu púšte. V dôsledku striedania sa prílišnej vlhkosti a sucha, nebolo dost' pitnej vody, ani stromov. Je pochopiteľné, že na takomto území za takýchto poveternostných podmienok žilo málo obyvateľov. Najredšie bola v tom čase

osídlená práve tzv. Veľká uhorská nížina. Tak napr. správa úradníka gyulanského panstva z békešskej oblasti z r. 1698 hovorí, že všetky osady za Kórosom sú neobývané a spustnuté. Iba v mestečku Békes našiel 10 rodín. Na veľké, Turkami spustošené kraje sa vydali pracovití a pričinliví Slováci.

V apríli 1746 na pustatinu Komláš prišlo prvých 80 rodín so svojim farárom a učiteľom. Asi o 30 rokov neskôr bolo už na Komlášoch 450 domov a 700 rodín.

Pustatinu Komláš, ktorá patrila grófovi Rudnyanskému sa im povoľuje osídliť za podmienok uvedených v zmluve z ktorých časť citujem:

1. Sú povinní získať d'alších krotkých a bohabojných gazdov, ktorí do budúcej jari osídliť tiež pustatinu Komláš
2. Povoľuje sa im sloboda náboženstva evanjelického vyznania a bohoslužby

Jeden z hlavných dôvodov, prečo opustili svoj domov, bola ich príslušnosť k evanjelickému náboženstvu. Je až obdivuhodné, že len čo sa usadili v novej domovine za prvoradé si Komlášania pokladali zabezpečiť podmienky pre náboženský život. Zo zápisnice sa dozvedáme, že pokým ešte bývali v stanoch zhotovili si jednu chalúpku, ktorá slúžila na odbavovanie Bohoslužieb a na ubytovanie duchovného. Do svojej novej domoviny si okrem najzákladnejších potravín a šatstva niesli Tranoscium a Bibliu. Najmä Tranoscium s lesklou mosadznou väzbou bol hotovým klenotom ich duchovnej kultúry. Komlášania nikdy nezanedbávali svoj duchovný život. Keď sa po stránke hospodárskej trochu postavili na nohy dali a sa do výstavby kostola. Vybudovali za tri roky obdivuhodné dielo - impozantný evanjelický kostol v barokovom slohu, ktorý bol vysvätený v roku 1795. O výstavbe kostola svedčí aj tzv. Zlatá kniha, ktorú založil pradedo Ondreja Beňu. Kniha má veľký formát a je v nej zaznačený každý halier, ktorý obetovali veriaci na stavbu svojho kostola. Zakladateľ Zlatej knihy obetoval na stavbu kostola 250 zlatých. Keď uvážime, že v roku 1776 žilo na Komlášoch podľa štatistiky 3468 obyvateľov, každý z obyvateľov sa iste podieľal značnou čiastkou aby mohli postaviť Chrám Boží ktorý pojme 3 000 ľudí. Do roku 1862 sa v ňom Bohoslužby odbavovali výlučne po slovensky. Podľa štatistiky z r. 1880 na Komlášoch bolo 90,4% Slovákov t.j. 7 605 z 8 416 obyvateľov. Slovenský Komláš zostal celé storočie výlučne evanjelickým. Brat farár Hrdlička, ktorý pôsobil na Komlášoch takto spomína: "A mal som milú rozpomienku na Komláš na Váš impozantný chrám a v ňom na Vaše slávnostné ekzámety" na ktoré ma otec ako dekan so sebou brával. Nikdy

nezabudnem na Váš kvietím vyzdobený kostou, plný vône orgovánu a spevu a zástupov dietok a rodičov v slávnostnom úbore a naladení plesajúcich v srdci svém Pánu. Napriek značnému úsiliu vodcov tamojších Slovákov vymaniť sa spod maďarskej nadvlády, pripojením sa k Juhoslávii či k Rumunsku, békešská slov. oblasť ostala r.1920 definitívne v Maďarsku. Komlóšania podali vláde Maďarskej republiky rád memorandum, v ktorom jej v mene obce Tótkomlós a tamojšej národnej rady a celého obyvateľstva vyjadrili svoju vernosť a žiadali, aby sa Tótkomlós ako politická obec stal okresným sídlom a to tak, že by sa so susednými obcami zjednotil administratívne, súdne so sídlom v Tótkomlósi, kde by rečou administrácie, súdnictva a školstva bola reč slovenská. Biely teror doľahol s osobitnou krutosťou na slovenské obyvateľstvo. V Békescabe zatkli 42 osôb na čele s Jurajom Hrabovským , v Tótkomlóši Ondreja Beňu a ďalších spolu 33 osôb. Zo zoznamu zaistených vyplýva, že biely teror sa upriamil na príslušníkov národne- uvedomelej inteligencie a roľníkov. Na území Maďarska ostalo podľa sčítania ľudu v r.1920 údajne len 141882 Slovákov. Dohoda o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom schválená víťaznými mocnosťami bola podpísaná 28.februára 1946. Historickou presídľovacou akciou, plánovali dosiahnuť , aby každý štát svojich národných príslušníkov si presťahoval na svoje územie, tým by boli odstránené trecie plochy a štáty by medzi sebou spokojne nažívali. Veď keď našich národných príslušníkov na území terajšieho Maďarska r.1880 bolo podľa úradnej maďarskej štatistiky bolo 213 000 a r. 1940 miesto populačným vzrastom zdvojnásobeného počtu -426 000 napočítali už len 70 tisíc Slovákov, nemohli sme nevidieť, že stále stupňovaným odnárodňovaním naša slovenská rodina tak povážlivo ubúda, že jej hrozí zánik a to už v dobe neďalekej.

Po oslavách dvojstoročnice Kom losa v r.1947 teda pred 60 rokmi zanechajúc svoje kostoly, domy, majetky, hroby svojich rodných Slovač z Dolnej zeme vydala sa v mene Božom za hlasom svojho srdca domov, domov na Slovensko. Prichádzali s mnohými nádejami..

Dovoľte citovať z reči OndrejaBeňu seniorálneho dozorcú Dunajského seniorátu prednesenej na prvom seniorálnom konvente v Komárne dňa 9.júna 1949: „ My, ktorí sme počúvli volajúce hlasy matky, vedeli sme porozumieť snaženiam vedúcich nášho národa -a tak vracali sme sa vďačne. Náš návrat však nebol ľahkou a jednoduchou vecou. Pri našom odchode z miest a dedín i z jednotlivých usadlostí, netrhali sa len korene, ktorými sme boli zrastení s pôdou, na ktorej sme žili dve stáročia, a na priestore ktorej našou pilnou prácou vybudované boli kvitnúce mestá a dediny, ale pri našom odchode bolo sa nám treba rozlúčiť aj s našimi

cirkevnými zbormi, ktoré sme veľmi milovali. Keď hovorím, že cirkevné zbory sme milovali, takéto moje tvrdenie nepochádza z náboženskej fanatičnosti, ale týmto chcem ozajstne zhodnotiť to, čím pre nás v cudzine žijúcich cirkevné zbory boli. Naša cirkevná samospráva bola pre nás pevným hradom. Jej zriadenie bolo pre nás udržujúcou silou, ktorá nás v nežičlivej cudzine zachránila od odrodilectva. Láska a úcta k cirkevným zborm bola tým zdrojom, z ktorého vyvierala túžba i v novej vlasti čím skôr zriadiť sa v samostatné cirkevné zbory .V dobe, keď ľudstvo prežíva veľké deje a usiluje sa tvoriť podmienky a formy, pre taký život, v ktorom by všetky národy sveta mohli žiť v pokoji , bez strachu z novej vojny, je našou prvoradou povinnosťou aby sme sa k svojej cirkvi aj na Slovensku túlili tak, ako dieťa k svojim rodičom, aby sme si ustanovizne cirkvi vážili a cirkev si ctili. Dovoľujem si Vás upozorniť, že plné znenie reči je vytlačené na laviciach a môžete si ho doma v klude prečítať.

Z prejavu administrátora Dunajského seniorátu Júliusa Déreera sa okrem iného : " nielen ako vlastenci a rod svoj úprimne milujúci, ale aj ako Božie dieťa hlbokú vďačnosť cítime k Hospodinovi, že našim 74 000 rodákom umožnil , aby sa vrátili do zeme svojich otcov a národne ostali takými, akými ich Boh stvoril. Veď je Božím vyhlásením: jestli že kto o své , zvlášte domáci pece nemá , zaprelť víry a jest horší než nevěřící - čítame v prvom liste apoštola Pavla Timoteovi.

Presídlenci vyjadrovali mnohokrát svoju túžbu po chráme slovami:"Chrám to je naša radosť.Služby Božie to je náš život."

O zaradenie pôvodne 10, pozdejšie 14 presídleneckých chrámov do päťročnice sme zažiadali sumárnou žiadosťou už 23. októbra 1948. Zbory ktoré idú chrám budovať sú: Želiezovce, Nesvady, Sládkovičovo, Senec. Mostová, Kollárovo, Matuškov, Tešedíkov, Kaina,

^

Nové Zámky, Galanta, Veľké Uľany, Zemné. Mimo Dunajského seniorátu ešte Sv.Kráľ. Bratia a sestry, my , v Galante a v Matuškovke veľmi dobre vieme, že naše chrámy boli postavené za pôsobenia a veľkej iniciatívy brata farára Mgr.Th.J.Mlynára až v roku 1992 a obidva boli v jeden deň na sviatky svätodušné posvätené. Máme teda chrámy, ale možno by sme si mali položiť všetci otázku. Do akej miery sme zostali verní odkazu našich predkov? A čo môžeme preto urobiť, aby sme žili podľa ich odkazu. Mali by sme naplniť slová piesne, ktorú spieval náš pán kantor Dr.Vladimír Gergel:

Ó večný Bože, Ty zošli vlahu, zúrodi púšte, premeň na sad. Sám veď nás cestou k večnému blahu, nech vrúcnej viere ustúpi chlad. Daj ducha svojho na kosti suché, nech život z Krista plynie sťa prúd, otvor nám uši počúvať

hluché, prebuď si všade svoj verný ľud. Nech, Pane ,v našich príbytkoch znova Tvoj sladký mocne zaznieva hlas, daj počuť Tvojej milosti slová, národy vierou v Ježiša spas. Dedičmi tých sme, čo umierali pre pravdu Tvoju za časov zlých a ktorí túžbu len jednu mali, abys bol Pánom potomkom im.

Použitá literatúra:

1. Ján Sirácky: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí
2. Ján Sirácky a kolektív: Slováci vo svete
3. Prof.Ludovít Hrdlička: Spoveď a účtovanie exulanta
4. Štefan Hudák : Z Dolnozemskeho zápisníka
5. Evanjelická encyklopédia Slovenska